KIVIRCIK PAŞA

RESİMLİ MİLLÎ ROMAN

SERMET MUHTAR ALUS

Hazırlayan: Yakup Öztürk

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2043
EDEBÎ ESERLER: 1043

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-627-4

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Düzelti: Nesrin Eke

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

İstanbul- 2024

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

SERMET MUHTAR ALUS (1887-1952)

Sermet Muhtar Alus, 28 Mayıs 1887'de İstanbul'da Firuzağa Mahallesi'nde doğdu. Çocukluk yıllarını Şehzadebaşı'nda sonradan yıkılıp yerine Letâfet Apartmanı yapılan dede konağında geçirdi. Göbek adı Osman'dır. Sermed, ebced hesabıyla Kamerî takvimden doğum yılı olan 1304'ü gösterir. Pangaltı Harbiye Mektebi'nin Erkân-ı Harb sınıflarına yirmi beş yıla yakın topçuluk ve askerî tarih dersleri veren, Askerî Müze'yi kuran Ahmed Muhtar Paşa'nın oğludur. Annesi Fatma Kevser Hanım, *Hanımlara Mahsus Gazete*'de F. K. imzasıyla makaleler yayımlamış bir kadındır. Erkân-ı Harb feriki Âbid Paşa'nın kızıdır. Anne tarafından dedesi 1270'te Silistre'yi müdafaa eden, sonra müşirlikle Umum Rumeli Kumandanı olan Mehmed Rifat Paşa'nın torunudur. Kevser Hanım, oğlu Sermed Muhtar'dan iki yıl sonra vefat etti. Sermet Muhtar Alus, hem babası hem dedesi cihetinden çocukluğunu Osmanlı saray terbiyesi ve bürokrasisine tanıklıklar ile geçirdi.

İlk ve orta tahsilini hususî öğretmenlerden aldığı derslerle tamamladı. Annesinin öz amcası hafız, hacı, huzur hocalarından ve kürsü şeyhlerindendi. Hikemiyatta, fıkıhta ve Arapça'da ve Mesnevi şerhinde üstad kabul edilir. Kur'an-ı Kerim, tecvid ve ilmihal hocası Çarşambalı Hasan Tahsin Efendi'dir. Alus, Fransızca ve Almanca'yı erken yaşlarda öğrendi. Üsküdarlı Ali Rıza Bey'den resim dersleri aldı. Matbuata kaleminden önce resim ve çizimleri ile girdi. Tefrika edilen pek çok romanını kendisi resimledi. İlk eğitimini mahallelerinde, evlerinin karşısında bulunan Firuzağa Camii'nin imamı Hacı Hafız Mustafa Efendi'den aldı. Ailenin Anadolu yakasına taşındığı yıllarda, civar komşularından Vezneciler'deki Şemsü'l Maarif'in kurucusu ve müdürü Selanikli Abdi Kâmil Bey'in Göztepe'deki Mekteb-i Latif'ine devam etti.

Çocukluk yıllarında Ahmed İhsan'ın Jules Verne çevirilerini iştahla okudu. Bu kitapların resimsiz olarak çıkarılmasını çocuk yaşta sorguladı. Bunlar her evde okunduğu gibi Alus'un anneannesinin de elinden düşmüyordu. Kendisi de henüz elifbeye başlamadan bu kitapların resimlerine bakarak okumaya merak saldı. Okuduğu ilk kitap Ahmed İhsan'ın tercüme ettiği, *İki Sene Mektep Tatili* kitabıydı.

Çocukluğu babasının devlet ricaline mensup olmasından dolayı askerî erkân arasında geçti. Onun eğitim hayatının ve karakterinin şekillenmesinde aile dostlarının da payı büyüktü. Dedesinin ve babasının yabancı dostlarından kendisine de hediyeler geldi. Belçikalı, askerî muharrir, Türkçe de dâhil on iki dil bilen General Neyt, her yıl Brüksel'den Sermet Muhtar'a kitaplar gönderdi. Bu kitaplardan, Kongo ülkesine, Orta Afrika'daki Ruwenzori dağlarına ve Okyanusya adalarına dair olan birkaçını yıllarca kütüphanesinde tuttu.

1905 yılı Eylül ayında, Mekteb-i Sultanî'nin son sınıfına imtihanla girdi. 1906'da diploma aldı. Galatasaray'dan sonra Mekteb-i Hukuk'a devam etti. Burada öğrenciyken haftalık mecmualarda Necdet müstearıyla küçük hikâyeler yayımladı. 1908'den sonra Galatasaray'dan arkadaşı Osman Kemal ve Mekteb-i Hukuk'tan arkadaşı Said Hikmet'in çıkardığı *El-üfürük* adlı mizah gazetesine karikatürleriyle destek oldu. *Davul* gazetesinde de bazı yazıları ve karikatürleri yayımlandı. Erken yaşlarda öğrendiği Fransızca sayesinde Paris'te çıkan *Illustration* mecmuasının fasiküllerini derledi, bunun tesiriyle telif ve tercüme eserler kaleme aldı. *Helâl Mal* adlı adaptesi Muhsin Ertuğrul'un *Temaşa* gazetesinde tefrika edildi. Kitap olarak da basıldı. Yusuf Ziya Ortaç ve Faruk Nafiz Çamlıbel'le çeşitli oyunların adaptesinde bulundu. Bu oyunların bazıları Muhsin Ertuğrul tarafından sahnelendi.

İlk evliliğinde Rumeli Orduları Müşiri Hakkı Paşa'nın torunu, Dr. Rüştü Bey'in kızı ve şair Necdet Rüştü Efe'nin kız kardeşi Semiha Hanım ile evlendi. Bu evlilikten Alus'un tek çocuğu Elhan doğdu. Elhan Türsan, 1939 yılında evlenene kadar babasıyla yaşadı. 1996 yılının Aralık ayında vefat etti. Sermet Muhtar Alus'un kızına "Elhân-ı Şita" şiirinden ilhamla isim koyduğu bir hakikatse de onun edebiyat meclislerinde uzun soluklu kaldığı hakkında kesin bir kanaate varmak mümkün değildir. Buna mukabil edebiyatçılarla olan dostluklarında birtakım hatıraları da naklettiği görülür. Göztepe yıllarında Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Faruk Nafiz, Selami İzzet, Vâlâ Nureddin, Mecdi Sadreddin'i tanıdı. Sermet Muhtar'ın gündelik edebiyata ve edebiyat topluluklarına olan yakın ilgisi birkaç yazısında anlattığı edebiyat hatıraları dışında görülmez. Yazılarında ve romanlarında devrin edebiyatını yakından takip ettiği görülür ancak edebiyatçılardan dostluk kurduğu kişiler ya da katıldığı meclisler oldukça azdır. Bu sebepten "Meşrutiyet'ten Evvel Edebî Sohbetler ve Tahsin Nahid'in Evinde İçtimalar" yazısı Alus'un biyografisini inşa etme sırasında dikkate değer malzeme sunar.

Hayatının uzunca bir devrini varlık içerisinde geçiren Sermet Muhtar Alus'un yazılarından maişet kaygısı yaşayıp yaşamadığı anlaşılmaz. Ancak, 1920'lerin sonundan itibaren eski ihtişamını kaybeden ailenin geçim sıkıntısı yaşadığı, Alus'un da bunun üstesinden gelmek için çokça telif yazı kaleme aldığı görüldü. 1920 yılında basılan *Musée Militarie Ottoman Guide*'ın kapağında "Umur-ı Fenniye ve Tarihiye Kâtibi" ifadesi yer alır. Müzede Fransızca ve Türkçe rehberler hazırladı. Babası Ahmet Muhtar Paşa'nın 1926'da vefatından sonra bu görevinden ayrıldı. Daha sonra bir memuriyette ya da başka bir işte düzenli olarak çalışmadı.

Sermet Muhtar Alus'un asıl yazı faaliyetleri 1931 yılından sonradır. Bu tarihten vefat ettiği yıl olan 1952'ye kadar pek çok yazısı *Akşam* gazetesinde çıktı. Yaşadığı yıllar, Türk edebiyatının modernleşme ve çözülme yıllarına denk geldiği hâlde, gençliği ve olgunluğu yeni akım ve edebî heyetlerin tesis edildiği bir devirde geçmesine rağmen Alus'u bunların içerisinde göremeyiz. Alus, hayatının son yıllarında Taksim'de bir apartman dairesinde yaşadı. Alus, geçirdiği kısa bir hastalık neticesinde 20 Mayıs 1952'de vefat etti. Ölüm sebebi olarak kalp krizi teşhisi konmuştur Cenaze namazı otuz kişiden daha az bir cemaat tarafından Bayezid'de kılındı. Silivrikapı Mezarlığı'nda babası Ferik Ahmed Muhtar Paşa'nın yanına defnedildi.

Ardında kitaplaşmış ya da tefrikada kalmış onlarca roman, hikâye, piyes ve eski İstanbul'u anlatan binlerce yazı bıraktı.

YAKUP ÖZTÜRK

1985'te Üsküdar'da doğdu. İstanbul'da Türk Dili ve Edebiyatı ile Felsefe alanında lisansını tamamladı. Farklı gazete ve dergilerde muhabirlik yaptı, yayınevlerinde çalıştı. Sermet Muhtar Alus'un Eserlerinde İstanbul başlıklı teziyle doktor unvanı aldı. 2013'te Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde araştırma görevlisi oldu. Hâlen aynı bölümde öğretim üyesidir. *Memleket Mektep Meclis Arasında Bir Hayat Faruk Nafiz Çamlıbel* (2017), *Bozoklu Osman Şakir'in Musavver İran Sefâretnâmesi ve Fatih'ten 1914 Kuşağı'na Türk Resim Sanatı* (2018), *Türkçeye Adanmış Bir Ömür Nihad Sâmi Banarlı* (2022), *Muhalif, Bürokrat, Şair Ziya Paşa* (2023) telif eserleridir. Ebuzziya Tevfik'in *Yeni Osmanlılar Tarihi*'ni (2019) hazırladı.

HAZIRLAYANIN NOTU

Kıvırcık Paşa romanının *Akşam* gazetesinde tefrika edileceğine dair ilk işaret 4 Ekim 1931 tarihinde gazetenin birinci sayfasının sol alt köşesinde, üzerinde sadece Kıvırcık Paşa yazan bir çizimle verilmiştir. Sonraki nüshalarda romanın Sermet Muhtar tarafından kaleme alındığı "İstanbul'un eski hayatına ait bir roman" ifadesiyle duyurulur. Buna "Gayet meraklı ve eğlenceli millî roman" vurgusu da ilave edilir. 101 sayılık tefrika 11 Ekim 1931'de başlar ve 20 Ocak 1932'de sona erer. Yaklaşık bir buçuk yıl sonra da Akşam Kitaphanesi tefrikayı kitaplaştırır. Gözden geçirilmiş, notlandırılmış elinizdeki baskı için söz konusu kitap esas alınmıştır. Hem tefrikada hem de kitapta yer alan çizimler Sermet Muhtar'a aittir. Yazarın üslubuna herhangi bir müdahalede bulunmadan birtakım kavram, deyim, atasözü, yer ve şahıs isimleri, Farsça, Arapça ve Fransızca ifadeler dipnot vasıtasıyla açıklanmıştır. Okurun dipnot kalabalığına maruz kalmaması için azamî gayret gösterilmiştir. *Kıvırcık Paşa*, vaktizamanında popüler bir halk romanı vasfıyla okur karşısına çıkarılsa da bu eser, bir dönemi insanları, hadiseleri ve tabiatıyla aktaran bir kültür romanıdır. Eski kültür içerisinde yetişmiş, sahip olduğu medrese ve bürokrasi dilini, gündelik dilin içerisine taşırken mizaha malzeme olan karakterlerin çatışması *Kıvırcık Paşa*'nın yüklendiği mesajlardan biridir. Bu vesileyle özellikle roman kahramanlarından Şehri'nin Türkçesine müdahale edilmemiş, bu yolda herhangi bir notlama yapılmamıştır. Bunun, romanın atmosferini muhafaza gereği tercih edildiği de görülecektir. Ötüken Neşriyat'tan Sermet Muhtar Alus'un külliyatının tamamı pederpey kitaplaşacak, burada olduğu gibi Alus'un ilk romanı *Kıvırcık Paşa*'yı diğer kurmaca metinleri takip edecektir.

KIVIRCIK PAŞA



- Salla!..

- Dübeş? İkiden ikiye.

- Hey gidi kâfir iki bir. İkide bir çekilmez olur yârin cefası; amma sen şu zarları şöyle avucunda oynat!

- Düştü gönül bahri gama cuppadak. Şu iki, şu da iki.

- Dübeş, düşse, bu ne yahu? Dur bakayım, acele minganis;[1] dört çuval inciri berbat etmeyelim.

- Şeş beş, bu da kaçtı.

- Pencüse, severler güzeli genç ise.

- Çeharüse, cahil ise ver mektebe okusun.

- Dübara. Gelsin idara, müdara, dübara.

Paşa, arkasında Hint keteninden tiril tiril gecelik, göğüs bağır açık, yalın ayak, başı kabak, selamlık tarafındaki taş merdivenin sahanlığında, eski bendelerden Şehri Efendi ile tavlaya dalmıştı.

Paşa, 60'ına merdiven dayamıştı. Saçları kıvır kıvır olduğu için gençliğinden beri ona "Kıvırcık" lakabını takmışlardı. Gür kaşlı, hürmetli burunlu, lop lop etli, koca göbekli, kalıplı, kıyafetli bir adamdı. Neşesine de hiddetine de uyar olmazdı.

Şehri Efendi ise cin gibi, fıldır fıldır gözlü, ufacık tefecik, ehlidil, gün görmüş, yaş yaşamış, Sındırgı'yı sıyırtmış, Karaağaç'a kandil asmış[2] takımdandı.

Arkasında giyile giyile neftiye dönmüş redingot, çenesinde kara sakal, cebinde Yeni Cami ayarı[3] Piryol saat, ayağında potin kundura, eski bir bende idi.



Gelsin idara, dubara, mudara…

---

1 Acelem minganis: Aceleye gerek yok.

2 Kurtuluş Savaşı yıllarında askerin Sındırgı'yı kurtarması, Karaağaç'ı da muhafaza altına almasını ifade eden halk ağzı deyimlerdendir.

3 Eminönü'deki Yeni Cami muvakkithanesine gelip insanların saatlerini kurmaları hatırlatılır.

Paşa bir zamanlar Manastır'da vali iken Şehri Efendi de Meclis-i İdare-i Vilâyet Başkâtibi bulunuyormuş. Hukuk o zamandan kalma. Mazul olunca[4] derhal İstanbul'a kapağı atar, bavulunu o günlük Sirkeci'deki otellerden birine bıraktı mı derhal Paşa'nın Nişantaşı'ndaki konağını boylar, Paşa onu görür görmez kucaklayıp yüzünden gözünden öper, "Bırakmam!" diye derhal yemini bastırır, Şehri Efendi de iki ay mı, dört ay mı, her ne kadarsa, başka bir yere tayin edilinceye kadar konakta postu sererdi.

Onun yerinde başka biri olsa diyar diyar, bucak bucak dolaşmaya ne lüzum görür. Boğazsa mükemmeli, yatacak yer ise âlâsı, ikindi ile akşam arası tavla, arkasından çilingir sofrası ve yârenlik…

Şeytana bile tavla öğretecek kadar mahirdi. Tavlanın önüne oturdu mu şıpın işi,[5] Acem şahının kızının verdiği kapıları alır, dakikasında karşısındakini yenerdi.

Paşa'ya da soluk aldırmayacağı işten değilse de mizaçgirliği icabınca bile bile yenilirdi.

Akşam ezanı ya okunmuş ya okunmak üzere, havuzun fıskiyesi şarıl şarıl akmakta. Oyun daha devam ediyordu:

- Bir beş daha Şehriciğim.

- Aler-re'si-ve'l-ayn.[6]

- İsmail! İsmail! Ulan nerede bu kerata? İsmail be!

- Halakallahülbakar fi suretilbeşer.[7]

- Vallahi elifi elifine söyledin. Koşan aşçı çırağına: "İsmail'i bul, şişeleri kuyuya sarkıtmış mı sor."

Yine şakır şukur tavla sesleri.

- Zar mı tutuyorsun, mühendis misin, yoksa abdestsiz misin be Şehriciğim?

- Hepyek.

- Bugün bizde zardan yana talih kör Salih, sana da arabasıyla geliyor a mübarek!

---

4 Mazul olmak: İşten çıkarılmak, azledilmek.

5 Şıpın işi: Özensiz, çabucak yapılan iş.

6 Aler-re'si-vel-ayn: Baş ve göz üstüne. Gelen misafire karşı veya bir işi deruhte edeceğine karşı hürmet ve memnuniyetle kabul ettiğini ifade için söylenir.

7 Allah öküzü insan suretinde yarattı anlamına gelen Arapça bir ifade.

Paşa o gün daireden erken kurtulmuş, on, on buçuk sularında konağa gelmiş, hemen soyunarak selamlığa çıkmıştı. Aşağı yukarı iki saattir tavla başında demekti.

Vakt-i kerahetin[8] geldiği, Şehri Efendi'nin hâl ve kâlinden[9] de belliydi. Cigaraları birbirinden yakarken, durmadan bülbül gibi öterken, göz kapakları ağırlaşmış, bir esnemedir tutturmuş, üzerine ağırlık çökmüştü.

Paşa yine gürledi:

- İsmaiiiil!

İsmail Ağa seğirtti.

- Neredesin be Allah'ın derdi? Bağıra bağıra boğazım kurudu.

- İsmail Ağa bendeleri ihtimal bir emrinizle meşguldü de.

- Bırak Allah'ını seversen. Demin dediğin gibi bu çeşitlere halkla beraber Allah da bakar, sonra numarayı verir. Şişeler yine kuyuya sarkıtılmadı değil mi?

- Teşrifinizde hemen sarkıttım efendim.

- Teşrifin falan sırası değil, şimdi soğuk su var mı? İlaç soğudu mu, sen onu söyle.

- Tepsiyi emrediyor musunuz?

- Ne dersin Şehriciğim, vakit geldi mi?

Şehri Efendi saatini kulağına götürdü, sonra itina ile ibrişim kesesinden çıkardı.

- Ezana 7 dakika var, dedi.

- Kameriyenin altına tepsiyi götür! Dur, beni dinle, lüks müdür, ne karın ağrısıdır, o arı kovanı gibi cızırdayan baş belasını sakın yakma ha, iki fitilliyi koy.

* * *

Yaz gelince Yıldız, Nişantaşı tarafındaki büyük konaklar tenhalaşır. Bütün harem tarafını Hıdırellez'den bir gün evvel köşke naklederler.

Paşa'nın muhitten deniz aşırı uzaklaşması şiddetle memnu. Burun dibinde, yakında olacak; bir yaver veya hünkâr çavuşu koşturur koşturmaz çağırılacak, bir şey danışılacak, el altında bulundurulacak. Maazallah tehlike mehlike anında anca beraber, kanca beraber.

---

8 Kerahet vakti: Akşamcıların içki içme saati.

9 Hâl ve kâl: Davranış ve söz.

Dahası da var. Sadakati ne kadar mücerrep, uğur-ı hümayunda[10] canını dişine takacağı ne derece muhakkak olursa olsun insan değil mi bu, peygamberlerden bile zelle sâdır olmuş;[11] olur olur, şeytana uyacağı tutar; erbab-ı melânet ve mefsedet[12] taraflarından kandırılır, elde edilir. Hiç değilse, vâki olduğu gibi, ecnebi sefarethanelerden birine kapağı atar. Kaç tane istersin, numuneler çok. O zaman gel pirincin taşını ayıkla!

Bu sebeple bu makule esdika[13] ve bendegân köşke olsun, yalıya olsun adımını atamazdı. Birçokları, kaç senelik sayfiyelerinin kapısından içeri ayak basmamışlardı. Ne biçimde olduklarını gözleriyle görmemişler, şekillerini fotoğraflarından öğrenmişlerdi.

Yaz mevsimi bir bakıma, bu gibi ekâbirin konak içinde nefes alma mevsimi demekti. Gürültüden, patırtıdan yana kafa daha dinçleşir ve asudeleşir; hanımefendinin dırıltısı, kerimenin vızıltısı, damadın zırıltısı, torunun mırıltısı eksik olur. Baş tacı filan hatunun, hamamcı falanca hanımın, onun kamberi falan hatunun, çengi filanca hanımın, kâhya kadının, bin bir çenesi duyulmaz; konağın içinde hamamda deli var hâli zail, Paşa Efendi ise boyuna şeytana uymaya mail olur.



Hanımefendi, Paşa cuma selamlığına hazırlanırken başucunda bulunur, murassa nişanların elmaslarını silerdi.

Mamafih başını çok boş bırakmak da âdet değildi. Onun için Kıvırcık Paşa'nın hanımefendisi de her perşembe günü, yanına bir iki gedikli misafir ve kalfa alarak köşkten konağa iner, Paşa cuma selamlığına hazırlanırken başucunda bulunur, murassa nişanların[14] elmaslarını siler, madalyaları karbonatla parlatır, kop-

10 Uğur-ı hümayun: Padişah yolunda.

11 Peygamberlerde bile hata görülür.

12 Erbab-ı melânet ve mefsedet: Alçak ve kötü kimseler.

13 Esdika: Sadık, samimi, gerçek dostlar.

14 Murassa nişan: İnci, elmas, yakut vb. kıymetli taşlarla süslenmiş, mücevherle bezenmiş nişan.

muş ilikler varsa onları diktirir; cuma, cumartesi, pazar gecesi, yani üç gece kaldıktan sonra köşke dönerdi.

* * *

Bahsettiğimiz konağın da sair konaklar gibi yarısı bomboş, in cin top oynuyor gibiydi. Hanımefendi başta olmak üzere bütün harem tarafı köşkte idi.

Merhume büyük hanımın çeyiz halayığı[15] Tiryal Kalfa, önünde yaz kış mangal, mangalın üstünde kahve cezvesi, karşısında Sürpik Dudu, durmadan kahve falına baktırır, kırk yıllık Menekşe Bacı ise uyku hastalığı çekiyor gibi oturduğu, dayandığı, uzandığı yerde boyuna uyurdu. Biraz kendine gelip gözlerini açar açmaz o da mangalın önüne geçer, ayrı bir cezve sürer, kumpas kurulmaya başlar, kısmetten, ev bark sahibi olmaktan açılır, boyuna koca lakırdısı edilirdi.

Harem ne kadar sessiz sedasız ise selamlık da aksine. Haremağası Bilal Ağa ile iki arabacı, iki uşaktan başka kimse köşke götürülmez, yerli yerinde dururdu.

Paşa bermutat tavlada son oyunu kazanmıştı; daha doğrusu Şehri Efendi işi tatlıya bağlamak için her zamanki gibi yenilmişti.

Paşa "İşte bu meret böyle oynanır!" diyerek tavlanın kapağını şarkadak kapadı ve geceliği yelken gibi savura savura ter içinde hareme daldı.

İçkiye oturmadan evvel mutlaka bir aralık içeriyi boylar, yatak odasına kadar çıkıp Tiryal Kalfa'yı veya Sürpik'i çağırır, arkasına tülbent sokturdu.

Bu itiyat, sertabib-i şehriyarî[16] Doktor Mavroyani Paşa'nın tembihinden kalma imiş, 20 seneden beri kulağında küpe olmuş, terleyince, arkası kızışınca tülbendi bir gün ihmal etmemiş. Bununla müzmin bronşitin önünü almış.

Vaktiyle başta aziziye fes,[17] gerdan açık, sırtta beli büzmeli setre, göğüste sırma kordon, kollarda sağ kolağası işareti, kıvrım kıvrım bıyıklı, tığ gibi delikanlı iken bir aralık serasker yaverliği etmiş imiş.

---

15 Çeyiz halayığı: Eskiden evlenirken yeni evinde kendisine hizmet etmesi için geline verilen halayık.

16 Sertabib-i şehriyarî: Hükümdarın başhekimi.

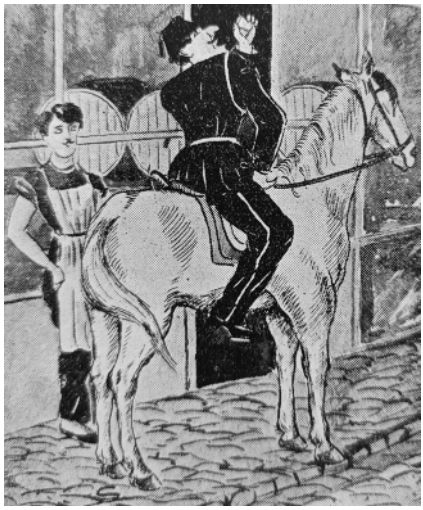
17 Aziziye: Sultan Abdülaziz'in giydiği fes modeli olduğu için o devirde meşhur olan, kulak hizasına kadar indirilerek giyilen, tepesi dar, alt kısmı geniş, kalın püsküllü fes.

O zaman hovardalıkta ismi anılınca bir tane, nam ve şanı bütün Galata'nın, Beyoğlu'nun ağzında. Yakışıklı, fiyakalı, tosun; sırası gelince de şakası yok, elinin tersini yapıştırdı mı sillenin indiği yerden alev çıkıyor.

Serasker Paşa, kapı dönüşü, arabasına kurulmuş, sağa sola -sinek kovan tarzında- temennalar savura savura köprüden Galata yakasına dönerken arkadan atla takip eden Yaver Bey, Karaköy'ü biraz geçince kolları sıvarmış.

Güzergâh, bütün meyhane. Meyhaneciler geçeceği vakti, saati biliyorlar. O esnalarda miço da kapının önünde gözcü. Tam uzaktan Serasker'in arabası görünür görünmez tezgâhtar elinde rakı dolu kadehle vaziyet alır, Yaver Bey meyhanenin tam önüne gelir gelmez stoper edip bir yudumda rakıyı yuvarlar, hayvana mahmuzu vurmasıyla kadehi sokağa havalaması bir olurmuş.

20 adım ilerideki meyhanenin önünde aynı tevakkuf;[18] 30-40 adım daha ötekinde aynı hâl. Galata bu; Karaköy'den Tophane'ye doğru, yalnız bir kolda, ben diyeyim 25, siz deyiniz 30 meyhane. Bir taraftan at üstü, bir taraftan güneşin alnı, birbiri ardınca üst üste dubleler. Kan ter içinde konakta soluğu alır almaz ağzının içi kavrulmuş, midesi ateş gibi, hararetten dili bir karış, kilerciye başvurur, Paşa Efendi'nin tepsisi için kar kuyusundan taze taze çıkarılmış kardan bir avuç ağzına atarmış.



Yaver Bey meyhanenin tam önüne gelir gelmez stoper edip bir yudumda rakıyı yuvarlardı.

İşte o kıdemli bronşitin menşei!

Arkaya tülbent sokturmakla haremdeki iş bitmiyor.

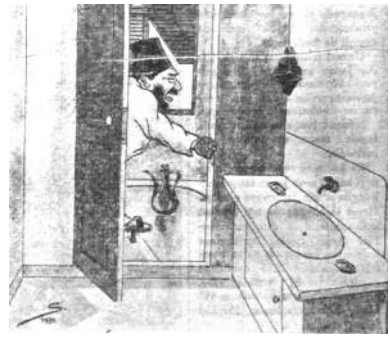
Tülbentten sonra hela boylanacak...

18 Tevakkuf: Bekleme, durma.

Her unutulan şeyin orada hatırlanması kör olası şeytanın cilvelerinden değil mi ya. Paşa da daima bu cilveye uğrayanlardandı. Mütenevvi umur ve husus,[19] bin türlü iş mevcut. Biri kafada kalmıyor ki.

Hava gereği gibi kararmış, karşıda Üsküdar'ın lambaları yanmıştı.

Şehri Efendi çilingir sofrasının kurulduğu kameriyede iskemlesine oturmuş, rakı şişelerini burnuna yaklaştırıp kokluyor, mezelerin yerlerini değiştiriyor, tabağı bozmadan ağzına bir Kalamata zeytini, bir ançüez[20] atarak çimleniyor, yutkunup duruyordu.



İsmaiiiil! Şu geçen heriften yoğurt al!

Sokaktan, "Koyun sütüyle kaymak!" diye yoğurtçu sesleri duyuluyordu. Paşa, bir elinde kurşun kalem, ötekiyle panjurun kenarına tutunarak pencereden başını uzattı, aşağıya bağırdı:

- İsmaiiiil! Şu geçen heriften yoğurt al, sarımsak karıştır, cacığa benzer bir şey yap.

Arkasından yine seslendi:

- İsmaiiiil! Ulan nerdesin! Şimdi hıyarı mıyarı hak getire… Yeşil biberli bir patlıcan salatası yaptırt, üstüne Selanik usulü sarımsaklı yoğurt döksünler.

İki dakika geçmeden bir daha haykırdı:

- İsmaiiiil! Şehri Efendi orada mı?

Şehri Efendi hiç orada olmaz mı? Tabi orada idi. Yâ sabır çekiyor, dokuz doğuruyordu.

İsmini duyar duymaz yerinden fırladı, sesin geldiği hela penceresinin altına koştu:

- Bendenizi mi istediniz paşam?

- Şehriciğim sana müjdem var.

- Buyurun velinimet!

- Vallahi Şehriciğim bizde kafa kalmamış, tu! Na kafa! Tavla oynarken deminden beri aklımda; bu adama bir şey söyleyecektim di-

---

19 Çeşit çeşit iş ve mesele.

20 Ançüez: Genellikle sardalya ve hamsiden yapılan tuzlu balık ezmesi.

yorum, ne olduğunu bulup bir türlü dilimin ucuna getiremiyorum... Gitme bir dakika dur!

O anda hatırına gelen bir iki kelimeyi yine duvara işaret etti. Üç, dört rakam yazdı, bozdu.

- Orada mısın? Ne diyordum, havadisim var; lam cim bilmem, müjdemi isterim.

- Haddim değilse de el-emrü fevka'l-edeb.[21]

- Geçen gün Arap'la -yani Kâtib-i Sânî İzzet Paşa- görüştüğümü sana söylemiştim değil mi? Yoksa o da mı dalgınlığıma geldi? Neredesin yahu?

- Allah velinimet-i şevket-meab efendimize bağışlasın!

- Dur dur, burada olmayacak… Geliyorum! diyerek aralığa çıktı.

Ellerini yıkayacaktı. Sabunluktaki gliserinli sabunu görünce kapının önünde havlu tutan Menekşe Bacı'ya hiddetlendi.

- Şu cıvık cıvık, leş gibi şeyi elime alınca safram dönüyor, içim altüst oluyor. Bildiğimiz sabun yok mu? Hacı Cemali midir ne halttır?

Küçük odanın kapısı aralıktı. Tiryal Kalfa ile Sürpik, yine karşı karşıya, burun buruna idiler. Kahve falına bakıyorlardı.

Paşa sofadan geçerken yumruklarını sıkarak, yüzünü ekşiterek içini çekti, dişlerini gıcırdatarak mırıldanıyordu:

- Şu tereslerden illallah!.. Kahrolsunlar! Sağa bak kaknem, sola bak kaknem! Gözümüz gönlümüz karardı be!

Teres kelimesi gençliğinden beri dilinin persengi idi. Biraz hiddetlenince doğruya eğriye, beğendiğine beğenmediğine, kadına erkeğe, hasılı her şeye teres derdi.

Ne ise uzatmayalım, Paşa mabeyin kapısından selamlık tarafına geçti. Taş merdivenden inerek kameriyeyi boyladı.

Konak ve köşk bahçelerinde etrafı çevrilmiş, üstü örtülü, oturulacak yerlere kameriye deyip dururlar. Bu acaba nenin kameriyesidir? Kameriye dedin mi kameri görecek, mehtabı seyredecek değil mi? Dikkat ettinizse bilirsiniz; hangi köşkte varsa muhakkak en kuytu, en basık, en hava almaz yerdedir. Etrafı taflanlar, yaseminlerle örtülmüş, üstünde koskoca bir sundurma veya güvercinlik.

---

[21] El emrü fevka'l-edeb: Emre uymak edepten önce gelir. Büyüklerin bir arzusu olduğunda bunu yerine getirmenin adaba aykırı olup olmadığı düşünülmez anlamında bir söz.

Lodosta göbek taşında olduğu gibi sıcaktan nefes alınmaz, poyrazda içinde yaprak kımıldamaz. Bitişiğindeki havuzdan rutubet mi rutubet; ziyasızlıktan loş mu loş! Çifte fitilli lamba olmasa içinde göz gözü görmez.

Paşa ile Şehri Efendi, kameriyede, çilingir sofrasının önünde, karşılıklı, sandalyelere kuruldular. Paşa cigara tabakasını açtı, bir cigara çıkarıp Şehri Efendi'ye fırlattı. Şehri Efendi de yerle beraber temenna ederek eğilip aldı ve tazimen[22] yana dönüp yaktıktan sonra avcunun içinde tuta tuta içmeye koyuldu.

Şimdi tuhafa gidecek şeylerden biri de eski terbiyenin bazı ömür taraflarıdır.

Ne naneler vardı. Aradaki samimiyet, laubalilik, yüz göz olma ne derece olursa olsun mutat erkâna riayetten kıl kadar ayrılmazdı.

Her Tanrı'nın günü saatlerce şakur şukur tavla oynanıyor; her akşam çene çeneye yatsılara kadar çakıştırılıyor; can ciğer, kuzu sarması olmuş, yakası açılmadık lakırdı kalmamış, tepesini basıp fesi yıkarak, püskülü sola sallandırarak, iç çekerek lafa girişilmiş.

Gençlik demleri, eski maceralar, yer melâikelerine dair söz sohbet, esirci Kamile hanımın elinin altındaki odalıklar... Konağa müteallik dağ-ı derunlarda araya karışmamak mümkün mü?

Başta hanımefendi olmak üzere kerimeden, mahdumdan, damattan, gelinden, etraftaki ektilerden çekilen çileler... Daha hususiyete varılarak yukarıdaki, yani saraydaki kapı yoldaşların türlü türlü dedikodusu...

Bütün iç çamaşırlar çıkarılıp çarşaf gibi bir bir ortaya serildiği hâlde yine madunda,[23] her iltifatta göğüs ilikleyerek yerle beraber kandilli temenna,[24] her giriş çıkışta ayağa kalkma, her söze köleniz, çakeriniz;[25] her hitaba zat-ı ulyaları,[26] velinimet-i akdesleri.[27] Yürüyüşte kayıt, oturuşta kayıt, cigara içişte kayıt, içki yuvarlayışta kayıt, kayıt oğlu kayıt.

---

22 Tazimen: Hürmet ederek, saygı göstererek.

23 Madun: Bir amirin emri altında bulunan kimse, ast.

24 Kandilli temenna: Elin birkaç defa arka arkaya indirilip kaldırılması suretiyle verilen hürmetkârâne, teferruatlı eski usul selam.

25 Çakeriniz: Eskiden, "bendeniz, kulunuz, köleniz" gibi, konuşan kişinin kendisi için kullandığı klişe hâline gelmiş bir nezaket ve tevazu sözü.

26 Zat-ı ulya: Çok yüce kimse.

27 Akdes: Çok mukaddes, kutsal.

Paşa kameriyede koltuğuna yerleşirken masanın üzerine göz gezdirince köpürdü:

- İsmail denilen terese söz anlatamayacağım gidecek. Yoğurt alın diye desturun hela penceresinden köşklü[28] gibi nara attım. Hani ya yoğurtlu patlıcan salatası? Yoğurt gelecekse burada bu sardalyanın ne işi var? İkisini karıştırınca midem allak bullak oluyor diye diye dilimde tüy bitti.

Paşa, rakı şişesini ağzına götürdü:

- Hergele mergele ama domuz heriftir be! diye yüzü gülüyordu. Bak Şehriciğim şundan bir yudum ağzına al, halis kayık düzü. Rakı bulmaya gelince köpoğlu kurt mu kurt! Siftahı çek, at bakalım bir tane!



Halis kayık düzü. Rakı bulmaya gelince köpoğlu kurt mu kurt?

Şehri Efendi temennayı sallayarak ve "Afiyet-i âlilerine!"yi basarak ilk kadehi sineye çekti.

Kameriyenin dışında muhavereye kulak misafiri olan İsmail Ağa, yoğurtlu patlıcan salatasını getirmişti. Paşa memnundu:

- Ulan İsmail! Yalnız arkandan değil, yüzüne de söylüyorum. Hergeleliğine uyar olmadığı gibi kurnazlığına da diyecek yoktur. Domuz herifsindir vesselam!

İsmail Ağa, bermucib-i erkân[29] göğsünü ilikleyip gözlerini önüne indirerek, biraz da boynunu bükerek yerden temennayı dayadı.

- Amma şımarma, marsıvanlığın[30] da tutarsa tamam tutar.

İsmail Ağa yine temennayı savurdu. El pençe divan durmuş, dinliyordu.

- Bekle, biraz dişini sık Şehriciğim, birkaç tane parlatalım; şu senin işi adamakıllı, yağlı ballı bir anlatacağım ki gör. Bu yoğurt

---

28 Köşklü: Eskiden yangın kulelerinde gözcülük yapan ve yangın çıktığını haber veren görevli.

29 Bermucib-i erkân: Adap gereğince.

30 Marsıvan: İyi huylu ve güçlü eşek. Anlayışı kıt, aptal, kaba kimseler için de kullanılır.